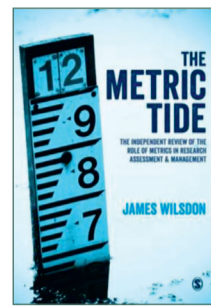

De publicatiedruk op wetenschappers heeft verstrekkende gevolgen en staat al een aantal jaren ter discussie. Het probleem is nu weliswaar doorgedrongen tot een studie naar bibliometrie maar voor de oplossing is een steviger mentaliteitsomslag nodig dan auteur James Wilsdon aandraagt, betoogt econoom Harry van Dalen.

De meetlat in de wetenschap

James Wilsdon
The Metric Tide.
Independent Review
of the Role of
Metrics in Research
Assessment and
Management
Sage 2016, 192 blz.

WIE zich tegenwoordig in het wetenschappelijk productieproces begeeft, zal zich verbazen over het gebruik van bibliometrische data om elkaar de maat te nemen. Onderzoekers spreken elkaar aan op de impactfactor van de tijdschriften waarin ze schrijven en vooral op hun h-index – h is het aantal publicaties van een wetenschapper met minstens h citaten. Universiteiten komen op gezette tijden met juichende verhalen naar buiten als ze op een van de vele ‘rankings’ een plaats zijn gestegen. Vreemd genoeg wordt er nooit gemeld waarover men schrijft. Als men maar wordt geplaatst in een tijdschrift, zo luidt het adagium. Het publiceren van boeken is de domste carrièrestap die je kunt maken, tenzij je weer zo beroemd bent dat je een boek kunt schrijven dat goed verkoopt in stationshallen of op Schiphol. De druk om artikelen te publiceren wordt door velen gevoeld, vooral door jonge onderzoekers voor wie een vaste aanstelling in het geding is. En die druk zal alleen maar toenemen. In het verdienmodel van universiteiten zijn promovendi goedkope arbeidskrachten waar men niet buiten kan. En al die nieuwe onderzoekers willen werk en zoeken het hoogste podium voor hun onderzoek, en universiteiten hebben dan ook een eenvoudige benoemingsregel: ‘up or out’. Er is iedereen veel aan gelegen frequent te publiceren.

Het lijkt een onschuldig en goed principe: door het meten van de citaten laat een universiteit of onderzoeker zien hoe belangrijk ideeën zijn, en door te publiceren in toptijdschriften toont men de toets der kritiek van vakgenoten te hebben doorstaan. Daarnaast maakt een cijfermatige onderbouwing benoemingen en promoties objectiever. Roem en eer zijn vanouds de drijfveer van de wetenschapper: wie het eerst met een nieuwe bevinding komt kan op veel aandacht rekenen. Dat is de hoofdprijs die de wetenschapper aan de praat houdt. Want aandacht vertaalt zich in citaten en geld, en met geld koopt de moderne wetenschapper zich vrij.

Mimicry

Wat we echter steeds meer zien, is dat de goede bedoelingen achter het idee van ‘publish-or-perish’ worden overschaduwed door onbedoelde gedragseffecten. Het is als de oude wijsheid in de economie: wie B (publicaties) beloont in de hoop dat A (innovatie) tot stand komt, krijgt uiteindelijk B en niet A. En inderdaad, in de praktijk verandert het gedrag van wetenschappers onder de publicatiedruk. Dan heb ik het niet eens over het regelrecht frauderen à la Stapel, maar over het aanpassen van de onderzoekstrategie en -stijl. Het proces dat zich ontwikkelt lijkt in vele opzichten op mimicry,

het aanpassingsproces van dieren of planten die een andere soort nabootsen om te ontsnappen aan de klauwen van een roofdier, of omgekeerd: een roofdier past zich aan om zijn prooi te misleiden. Beide versies kom je in de wetenschap tegen, alleen wordt het beeld van de wetenschap er in beide gevallen niet beter op.

Wie wil overleven in de wetenschap kan als gezegd maar beter veel publiceren en veel geciteerd worden. Om dat doel te bereiken hakt men bijvoorbeeld ideeën op in kleine partjes die elk apart worden gepubliceerd in verschillende tijdschriften. Het doen van interdisciplinair onderzoek is slecht voor de carrière, een afwijkende stijl belemmert het beoordelingsproces en wordt dus vermeden. Het eindresultaat is wetenschap in een taal die zouteloos en gelijkvormig is geschreven en daardoor volledig inwisselbaar is. Dit is een jammerlijke ontwikkeling omdat vooruitgang gebaat is bij diversiteit.

De waarschuwing voor onbedoelde effecten van de publicatiecultuur komt ook uitgebreid aan de orde in het recente boek van James Wilsdon, genaamd *The Metric Tide*. Wetenschappers, bestuurders en beleidsmakers misbruiken de bibliometrische cijfers voor zelfpromotie en Wilsdon eindigt dan ook met de logische maar obligate aanbeveling dat iedereen verstandig moet omgaan met dergelijke gegevens. Het kwalitatieve oordeel van vakgenoten zal uiteindelijk toch de boventoon moeten voeren. Loffelijk, maar er is iets mis met deze en andere aanbevelingen die naar voren worden gebracht. Men miskent namelijk hoe fundamenteel het publieke karakter van de wetenschap is aangetast.

De ego-wetenschapper

Wat is er namelijk aan de hand? In de strijd om het wetenschappelijk bestaan is de ego-wetenschapper ontstaan voor wie tijd geld is en geld weer tijd vrijkoopt om onderzoek te doen. Het is iemand die uit noodzaak zijn eigenbelang nastreeft. Dit type wetenschapper is niet zozeer van nature egocentrisch, de regels van het spel roepen deze figuur op. Wetenschap is weliswaar altijd een tak van sport geweest waar eer en ego een grote rol speelden, maar er was nog genoeg ruimte om ook de dienstbare rollen te vervullen om het publieke belang van wetenschap tot wasdom te brengen. En daarmee hebben we het echte pijnpunt van de ‘publish-or-perish’-cultuur. De wetenschap is nog meer dan vroeger een winner-takes-all-markt geworden. De wetenschap is allerminst meritocratisch ingericht; het is een wedstrijd met steeds meer deelnemers. En zoals Robert Frank in zijn recente boek *Success and Luck* (zie ook p. 30) laat zien: de kans dat iemand op basis van geluk en niet vanwege zijn merites een positie in

de wetenschap opbouwt, neemt toe naarmate er meer mensen aan de wedstrijd meedoen. Dat proces wordt versterkt door wat succes met mensen doet. Voor succesvolle mensen ligt namelijk altijd de verleiding op de loer om het succes volledig toe te schrijven aan hun verdienste en niet aan de factor geluk. Dat zien we in het bedrijfsleven, de kunst en de politiek, maar ook in de wetenschap. En deze ego-wetenschapper zal ongetwijfeld denken: wat werkt voor mij, werkt ook voor de wetenschap. Voor de ego-wetenschapper is de status quo de beste van alle werelden.

De wetenschap kan echter niet bestaan zonder samenwerking of het leveren van een bijdrage aan het grotere geheel. Onderzoek moet bijvoorbeeld de toets der kritiek kunnen doorstaan en dat betekent dat iedereen een deel van zijn tijd opoffert om onderzoek van anderen te bespreken en beter te maken. Het barst van dit soort taken: boeken recenseren, artikelen voor tijdschriften beoordelen, onderzoeksvoorstellen beoordelen, tijdschriften beheren, bestuurstaken op zich nemen, kennis ten dienste van een breed publiek inzichtelijk maken, en ga zo maar door. Door de enorme

Het is als de oude wijsheid in de economie: wie B (publicaties) beloont in de hoop dat A (innovatie) tot stand komt, krijgt uiteindelijk B en niet A

publicatiedrang begint de wetenschap steeds stroever te draaien. Steeds meer tijdschriften raken bedolven onder de inzendingen, waarvan maar een klein percentage in druk verschijnt. Om de zoektocht naar geschikte ‘reviewers’ te versnellen gaan veel tijdschriften zo ver dat auteurs mogen suggereren wie zij wel en niet als ‘keurslager’ willen zien. Concurrentie om beurzen en onderzoeks subsidies is eveneens een strijd waarvan je je eerlijk moet afvragen of de baten nog tegen de kosten opwegen. Bovendien moet ook hier het oordeel van de expert eraan te pas komen, waarbij de verleiding groot is om af te gaan op (bibliometrische) signalen en niet op het geschreven woord. De specialisatie is zo ver doorgevoerd dat niemand meer echt het overzicht heeft, en wat is er makkelijker – als de tijd schaars is – dan even te kijken wat de ‘impactfactor’ van een kandidaat is?

Het hervormen van de wetenschap is makkelijker gezegd dan gedaan. De geest is uit de fles; zolang er bibliometrische cijfers zijn, zullen die gebruikt en misbruikt worden. Maar hoe krijgen we die geest weer terug in de fles? Het begin van een oplossing zit niet in het ophoesten van nog meer cijfers of het verantwoord gebruik ervan, maar in een fundamentele erkenning en waardering voor het dienen van een publiek belang. ♦